

Fries taalbeleid

Onderzoeksplan in concept

Opstellers	Sam Heslinga, Beatrijs Visser en Linze Schaap
Portefeuillehouder	Rick Anderson
Datum	26 maart 2025

Inhoud

1.	Inleiding	3
1.1	Fries taalbeleid door de jaren heen	3
1.2	Motie Provinciale Staten	4
2.	Doel- en vraagstelling	6
3.	Onderzoeksaanpak	7
4.	Planning onder voorbehoud.....	12
	Bronnenlijst.....	13
	Bijlage 1: Onderzoeksfasen	15

1. Inleiding

1.1 Fries taalbeleid door de jaren heen

De Friese taal kent een lange geschiedenis. Het Fries ontstond rond de zevende eeuw en was sindsdien lange tijd een bestuurlijke taal. In de loop van de zestiende eeuw werd het Fries echter steeds minder gebruikt als schrijftaal. De Tachtigjarige Oorlog (1568-1648) en de eenwording van de Republiek der Zevende Verenigde Nederlanden (1588) leidden tot meer centralisatie. Dit had onder andere tot gevolg dat het Nederlands de dominante bestuurlijke, juridische en religieuze taal werd. Met de opkomst van het nationalisme en het ontstaan van een levendig literair klimaat in de negentiende eeuw kwam de bewustwording rond het Fries terug. Met name het Friese volkstoneel, dat vanaf 1860 opbloeide, was daarin belangrijk.¹

Vanaf het moment dat de bewustwording van het belang van het Fries toenam, verenigden groepen Friezen zich in organisaties die zich inzetten voor het behoud van de Friese taal en cultuur.² Lange tijd voerden zij een strijd met de Nederlandse staat voor onder andere erkenning van de Friese taal, Fries onderwijs en gelijke rechten ten opzichte van het Nederlands. Een keerpunt in deze strijd was 16 november 1951, ook bekend als Kneppelfreed (Knuppelvrijdag).³

Kader I: Kneppelfreed

Op 16 november 1951 moest journalist Fedde Schurer zich melden bij de rechtbank in Leeuwarden, omdat hij beledigend had geschreven over rechter Wolthers. Deze had een Friese man tijdens een zitting in Heerenveen over een verkeersovertreding min of meer verboden om Fries te spreken, omdat Wolthers dit niet verstond. Een tolk kon niet geraadpleegd worden, omdat het Fries geen erkende vreemde taal was.⁴ Schurer schreef vervolgens een krantenartikel in het Fries om zijn ongenoegen over de gang van zaken te uiten. Toen hij zich op 16 november 1951 meldde bij de rechtbank, hadden mensen in groten getale belangstelling voor de zitting. Er ontstond oproer en de politie greep in met knuppels en brandspuiten.⁵

De gebeurtenissen op Kneppelfreed zetten het debat over de Friese taal landelijk op de kaart. In de jaren erna kwamen verschillende wetten tot stand die het mogelijk maakten Fries als vak op school in te voeren en die het gebruik van Fries in de rechtszaal toestonden.⁶ In 1956 erkende het Rijk het Fries als tweede taal van Nederland.⁷ Veertig jaar later volgde de erkenning van de tweetaligheid van Fryslân; Friezen kregen wettelijk het recht om hun taal in vergaderingen van

¹ <https://afuk.frl/nl/over-het-fries/skiednis-fan-it-frysk/>, benaderd op 7 januari 2025.

² <https://defryskebeweging.frl/skiednis/>, benaderd op 7 januari 2025.

³ <https://www.omropfryslan.nl/nl/nieuws/1104958/kneppelfreed-70-jaar-dag-van-grote-betekenis-voor-het-fries>, benaderd op 7 januari 2025.

⁴ <https://www.delpher.nl/nl/kranten/view?coll=ddd&identificer=ddd:010691260:mpeg21:a0086>, benaderd op 7 januari 2025.

⁵ <https://www.omropfryslan.nl/nl/nieuws/1104958/kneppelfreed-70-jaar-dag-van-grote-betekenis-voor-het-fries>, benaderd op 7 januari 2025.

⁶ <https://anderetijden.nl/aflevering/573/Kneppelfreed>, benaderd op 8 januari 2025.

⁷ <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/erkende-talen/de-friese-taal#:~:text=Bescherming%20Friese%20taal,deel%20II%20of%20deel%20III>, benaderd op 7 januari 2025.

gemeenteraden en Provinciale Staten te bezigen.⁸ Daarnaast stelden Provinciale Staten van Fryslân in 1969 de officiële spelling van het Fries vast en publiceerde de provincie in 1985 de eerste taalnota: Fan Geunst nei Rjocht.⁹

Het Europees Handvest voor regionale talen of talen van minderheden (1992, hierna: Europees Handvest) stelt de juridische status van het Fries op Europees niveau vast.¹⁰ Nederland erkent het Fries onder deel III van dit handvest.¹¹ Deel III betreft maatregelen ter bevordering van het gebruik van regionale talen of talen van minderheden in het openbare leven. De maatregelen zijn opgedeeld in zeven thema's, te weten onderwijs, rechtspraak, bestuurlijke autoriteiten en openbare diensten, media, culturele activiteiten en voorzieningen, economisch en sociaal leven en grensoverschrijdende uitwisselingen.¹²

De meest recente landelijke wetgeving betreft de Wet gebruik Friese taal (2014). Deze wet verplicht het Rijk en Gedeputeerde Staten van de provincie Fryslân om periodiek afspraken te maken ter bevordering van de Friese taal.¹³ Voor elk van de zeven terreinen uit het Europees Handvest maken het Rijk en de provincie afspraken die zij iedere vijf jaar vastleggen in de Bestjoersôfspraak Fryske taal en kultuer (BFTK).¹⁴

Op basis van de Europese en nationale wetgeving maakt de provincie Fryslân haar eigen beleids- en uitvoeringsplannen.¹⁵

1.2 Motie Provinciale Staten

Op woensdag 19 juni 2024 namen Provinciale Staten een motie 'NRK-ûntersyk taalbelied' aan. Daarin verzoeken zij de Noordelijke Rekenkamer een onderzoek uit te voeren naar de doelmatigheid en doeltreffendheid van het Friese taalbeleid. 37 Statenleden stemden vóór de motie, 6 stemden tegen.¹⁶

Op 17 juli 2024 besloot de Noordelijke Rekenkamer op het verzoek in te gaan en eerst een vooronderzoek naar het Friese taalbeleid uit te voeren, alvorens een definitief onderzoeksplan te formuleren.

⁸ Bijlage I (bij de brief aan de Commissie Canon, d.d. 7 dec. 2005). (2005) en Afûk: <https://afuk.frl/nl/over-het-fries/skiednis-fan-it-frysk/#:~:text=Het%20Fries%20heeft%20sinds%201956,hel%20Fries%20in%20het%20rechtsverkeer>, benaderd op 15 januari 2025.

⁹ Regeling voor de officiële spelling van het Fries. (1969); Bijlage I (bij de brief aan de Commissie Canon, d.d. 7 dec. 2005). (2005).

¹⁰ Europees Handvest voor regionale talen of talen van minderheden. (1992). Nederland ondertekende dit handvest in 1992 en ratificeerde het in 1996. Het Europees Handvest trad in 1998 in werking.

¹¹ <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/erkende-talen/de-friese-taal#:~:text=Bescherming%20Friese%20taal,deel%20II%20of%20deel%20III>, benaderd op 7 januari 2025.

¹² Artikels 8 t/m 14 Europees Handvest voor regionale talen of talen van minderheden. (1992).

¹³ Artikel 2a Wet gebruik Friese taal. (2014).

¹⁴ Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en de provincie Fryslân. (2019). Bestjoersôfspraak Fryske taal en kultuer 2019-2023; Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en de provincie Fryslân. (2024). Bestjoersôfspraak Fryske taal en kultuer 2024-2028.

¹⁵ <https://www.fryslan.frl/bescherming-van-de-friese-taal>, benaderd op 7 januari 2025.

¹⁶ Provinciale Statenvergadering van 19 juni 2024, motie 6.

In een brief van een van de indieners aan de rekenkamer staan zes punten waar het onderzoek zich op zou kunnen richten:¹⁷

1. “een evaluatie van de toegewezen publieke financiële middelen en de wijze waarop deze zijn besteed;
2. een analyse van de effectiviteit van de genomen maatregelen op het behoud en de genomen maatregelen op het behoud en de bevordering van de Friese taal;
3. het identificeren van succesfactoren en knelpunten in het huidige taalbeleid;
4. een beoordeling van de voortgang richting het behalen van het A-profiel voor Fries op alle scholen in 2030, inclusief een analyse van de haalbaarheid en realistische inschatting van dit doel;¹⁸
5. een beoordeling van de handhaving van de wettelijke verplichting voor het Fries op scholen en de naleving ervan, en
6. het formuleren van aanbevelingen voor toekomstige beleidsmaatregelen en investeringen.”

In hoofdstuk 3 van dit onderzoeksplan onderbouwen we in hoeverre deze punten onderdeel gaan uitmaken van het onderzoek.

¹⁷ PVV Fryslân, brief: Verzoek tot onderzoek naar het Fries taalbeleid.

¹⁸ Uiterlijk in 2030 moet het Fries op alle scholen voor primair onderwijs een A-profiel hebben. Dit is het hoogste niveau en scholen bieden dan de meeste kerndoelen, zoals een positieve attitude, lezen en schrijven, aan. Zie Taalplan: <https://taalplan.frl/nl/onderwijssectoren/primair-onderwijs/taalplan-frysk-profielen-primair-onderwijs/>, benaderd op 15 januari 2025.

2. Doel- en vraagstelling

Met dit onderzoek wil de rekenkamer inzicht verschaffen in de taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden van de provincie Fryslân met betrekking tot de Friese taal, de eigen ambities van de provincie en de manier waarop ze hier invulling aan geeft. Met de resultaten van dit onderzoek biedt de rekenkamer Provinciale Staten en Gedeputeerde Staten sturingsmogelijkheden en -richtingen.

De hoofdvraag in dit onderzoek is de volgende:

Hoe doelmatig en doeltreffend is het huidige Friese taalbeleid van de provincie Fryslân, in het bijzonder waar het gaat om het bevorderen van Friese taalbeheersing en welke factoren beïnvloeden deze doelmatigheid en doeltreffendheid?

Deze hoofdvraag valt uiteen in de volgende deelvragen:

1. Welke taken en verantwoordelijkheden heeft de provincie op basis van Europese, nationale en zelfstandig opgestelde wet- en regelgeving en welke doelstellingen volgen hieruit?
2. Welke beleidsaannames van Gedeputeerde Staten spelen een rol bij het formuleren van deze doelstellingen en wat is het effect van deze beleidsaannames op de uitvoering van het Friese taalbeleid?
3. Op welke wijze geven Gedeputeerde Staten invulling aan deze taken en verantwoordelijkheden?
4. Op welke wijze monitoren Gedeputeerde Staten de doelmatigheid en doeltreffendheid van het Friese taalbeleid en in hoeverre gebruiken Gedeputeerde Staten én Provinciale Staten deze monitoring aantoonbaar om sturing te geven aan het Friese taalbeleid?
5. Hoe valt de doelmatigheid en doeltreffendheid van het Friese taalbeleid te beoordelen?
6. In hoeverre zijn interne en externe oorzaken aan te wijzen voor de mate van doelmatigheid en doeltreffendheid binnen het Friese taalbeleid en hoe gaat de provincie hiermee om?

Bij de beantwoording van deelvraag 2 houden we rekening met de punten (zie paragraaf 1.2) 1, 2, 4 en 5, bij de beantwoording van deelvraag 4 met punten 3 en 6.

Rekenkamers onderzoeken in de regel de doeltreffendheid, doelmatigheid en rechtmatigheid van het gevoerde beleid. Bij doeltreffendheid gaat het om de effectiviteit: draagt het beleid bij aan de gestelde doelen dan wel beoogde resultaten (prestaties, effecten)? Bij doelmatigheid gaat het om efficiëntie: is door inzet van de beschikbare middelen (personeel, materieel, geld) een zo hoog mogelijk resultaat bereikt, dan wel is het resultaat bereikt met inzet van zo min mogelijk middelen? Bij rechtmatigheid gaat het om opvolging van de toepasselijke wet- en regelgeving (onder andere wat betreft de inzet van geld).¹⁹

¹⁹ Nederlandse Vereniging van Rekenkamers. (2024). De binnen- en buitenkant van rekenkamers.

3. Onderzoeksaanpak

In dit hoofdstuk verantwoorden we de aanpak van het onderzoek, hoe we komen tot antwoorden op de onderzoeksvragen. Het onderzoek bestaat uit vier onderdelen. De lijst met documenten en de lijst met te interviewen personen vullen we gaandeweg het onderzoek aan.

Juridische analyse

In 1998 heeft de Nederlandse staat het Fries, de tweede rijkstaal, aangemeld als minderheidstaal die bijzondere bescherming behoeft krachtens de uitgewerkte bepalingen van Deel III van het Europese Handvest. Deel III beschrijft concrete maatregelen, die zijn ondergebracht in zeven maatschappelijke domeinen: onderwijs, rechtspraak, openbaar bestuur, mediabeleid, cultuurbeleid, economie en samenleving en internationale uitwisseling.²⁰ Per domein beschrijven we de wettelijke kaders waar de provincie zich aan te houden heeft, welke kaders de provincie zichzelf stelt en welke doelstellingen uit beiden volgen.

We gaan een juridische analyse uitvoeren van de geldende wet- en regelgeving. We beschrijven de doelen die daarin staan en in het bijzonder de doelen die de provincie moet bereiken. Ook besteden we aandacht aan bestuursafspraken die de provincie sloot en beschrijven we de doelen die de provincie zichzelf vrijwillig stelt. Waar relevant vergelijken we de provinciale doelen met de doelen die vanuit nationale of Europese regelgeving volgen.

In de documentenstudie nemen we in ieder geval de volgende documenten mee:

- het Europees Handvest voor regionale talen of talen van minderheden;
- Wet gebruik Friese taal;
- Fansels Frysk, taalnota 2025-2028;
- Bestjoersôfspraak Fryske Taal en Kultuer (BFTK);
- eventuele jurisprudentie.

We gaan in ieder geval personen met de volgende functies semigestructureerd interviewen:

- beleidsadviseur Taal & Kennis van provincie Fryslân;
- leden van de Commissie Frysk van Provinciale Staten Fryslân;
- portefeuillehouder Fryske Taal van Gedeputeerde Staten;
- relevante medewerkers van overheidsinstellingen zoals het Rijk, het Wetterskip Fryslân, de FUMO, Veiligheidsregio Fryslân en een aantal Friese gemeenten;
- relevante medewerkers van onderwijsinstellingen, zoals de PABO-opleiding van NHL Stenden, de Fryske Akademy en de letterenfaculteit van de RUG.

²⁰ Herweijer, M. & Jans, J.H. (2008). Nedersaksisch waar het kan, een pragmatische uitwerking van deel III Europees Handvest voor regionale talen of talen van minderheden ten aanzien van het Gronings, Drents, Stellingwerfs, Twents, Sallands, IJssellands, Veluws en Achterhoeks. Rijksuniversiteit Groningen

Op basis van dit onderdeel van het onderzoek beantwoorden we de volgende deelvraag:

1. Welke taken en verantwoordelijkheden heeft de provincie op basis van Europese, nationale en zelfstandig opgestelde wet- en regelgeving en welke doelstellingen volgen hieruit?

Beleidsaannames

Beleid is altijd gebaseerd op een set aan aannames, veronderstellingen en generalisaties. Deze hebben niet alleen betrekking op het beleid zelf, maar ook op het beleidsproces, de beleidsorganisatie en de groep waarop het beleid zich richt. In de bestuurskunde heet die set van aannames, veronderstellingen en generalisaties beleidstheorie, in de systeem- en organisatietheorie mentale modellen.²¹

Een beleidstheorie (en mentale modellen) is te beschouwen als een specifiek perspectief op een probleem of situatie. Het is als het ware een bril die een waarnemer opzet en waarmee alles in een bepaald daglicht komt te staan. Inherent hieraan is dat er dingen zijn die de waarnemer dan niet ziet, de zogenoemde blinde vlekken. Wanneer blinde vlekken niet blootgelegd worden, leiden deze tot onbedoelde gevolgen.²² In dit onderdeel analyseren we de beleidsaannames achter het Friese taalbeleid en de eventuele blinde vlekken daarin met als doel onbedoelde gevolgen in kaart te kunnen brengen.

In eerste instantie zullen we de beleidstheorie achter het Fries taalbeleid reconstrueren door de mentale modellen te ontleden. Hierbij richten we ons specifiek op het provinciale taalbeleid. Dit gaan we doen aan de hand van een door Hoogerwerf en Leeuw ontwikkelde werkwijze voor het expliciteren van beleidstheorie.²³ Een beleidstheorie staat niet expliciet weergegeven in beleidsstukken. Deze zullen we zelf reconstrueren en ontleden door primair bronmateriaal trapsgewijs te analyseren op beeldspraak, metaforen, analogieën en rangschikkingen. Deze zeggen iets over onderliggende aannames, veronderstellingen en generalisaties. Ter controle leggen we deze beleidstheorie in een nader te bepalen vorm voor aan de inhoudelijk contactpersonen van de provincie Fryslân. Vervolgens zoeken we met behulp van secundair bronmateriaal naar blinde vlekken.

In de documentstudie nemen we in ieder geval de volgende documenten mee:

- Fansels Frysk, taalnota 2025-2028;
- Bestjoersôfspraak Fryske Taal en Kultuer (BFTK);
- eventuele jurisprudentie;
- documenten die inzicht geven in bestuursafspraken met Friese gemeenten, het Wetterskip, de FUMO en de Veiligheidsregio Fryslân, met betrekking op het gebruik van de Friese taal.

We gaan in ieder geval personen met de volgende functies semigestructureerd interviewen:

²¹ Senge, Peter M. (1990, herzien 2006). *The Fifth Discipline: the Art and Practice of the Learning Organization*. Londen: Random House Business Books, p. 8;

²² Peters, Rik. (2021). *Leergeschiedenis en Organisaties*. Groningen, p. 30.

²³ van Heffen, O. (2008) *Beleidsstorieën uit de praktijk*. In: Herweijer, M. & Hoogerwerf, A., *Overheidsbeleid: een inleiding in de beleidswetenschap*, Kluwer.

- beleidsadviseur Taal & Kennis van de provincie Fryslân;
- leden van de Commissie Frysk van Provinciale Staten Fryslân;
- portefeuillehouder Fryske Taal van Gedeputeerde Staten;
- medewerkers van enkele Friese gemeenten, het Wetterskip, de FUMO en de Veiligheidsregio Fryslân.

Op basis van dit onderdeel van het onderzoek beantwoorden we de volgende deelvraag:

2. Welke beleidsaannames spelen een rol bij het formuleren van deze doelstellingen en wat is het effect van deze beleidsaannames op het Friese taalbeleid?

Uiteenzetting van de beleidsuitvoering

Om in kaart te brengen hoe de provincie uitvoering geeft aan haar Friese taalbeleid voeren we dossieronderzoek uit. Op basis van de zeven maatschappelijke domeinen, zoals uiteengezet in het Europese Handvest, beschrijven we wat de provincie doet om haar doelen te bereiken. Ook beoordelen we de houdbaarheid van de beleidstheorie, zoals we deze in het vorige onderdeel in kaart hebben gebracht. Daarbij besteden we ook aandacht aan de financiële middelen die de provincie aan deze domeinen besteedt. Waar mogelijk brengen we bestedingen van andere overheden of maatschappelijke organisaties in kaart. De manier waarop we de mate van doelmatigheid beoordelen formuleren we gedurende het onderzoek.

In de documentstudie nemen we in ieder geval de volgende documenten mee:

- Wet gebruik Friese taal;
- Fansels Frysk, taalnota 2025-2028;
- Bestjoersôfspraak Fryske Taal en Kultuer (BFTK);
- documenten die inzicht geven in bestuursafspraken met Friese gemeenten, het Wetterskip, de FUMO en de Veiligheidsregio Fryslân, met betrekking op het gebruik van de Friese taal.

We gaan in ieder geval personen met de volgende functies semigestructureerd interviewen:

- beleidsadviseur Taal en Kennis van de provincie Fryslân;
- uitvoerders van het onderwijsbeleid;
- leden van het Steatekomitee Frysk van Provinciale Staten Fryslân;
- portefeuillehouder Fryske Taal van Gedeputeerde Staten;
- medewerkers van enkele Friese gemeenten, het Wetterskip, de FUMO en de Veiligheidsregio Fryslân;
- relevante medewerkers van onderwijsinstellingen, zoals de PABO-opleiding van NHL Stenden en de letterenfaculteit van de RUG;
- relevante uitvoerders in het taalonderwijs, zoals leerkrachten, docenten, pedagogisch medewerkers en onderwijsassistenten;
- medewerkers van de inspectie van het onderwijs;
- relevante medewerkers van lokale media, zoals Omrop Fryslân, Leeuwarder Courant en het Friesch Dagblad;
- relevante medewerkers van semioverheidsinstellingen, zoals Afûk, Tresoar, Fryske Akademy en DINGtiid

Op basis van dit onderdeel van het onderzoek beantwoorden we de volgende deelvragen:

2. Welke beleidsaannames van Gedeputeerde Staten spelen een rol bij het formuleren van deze doelstellingen en wat is het effect van deze beleidsaannames op de uitvoering van het Friese taalbeleid?
3. Op welke wijze geeft de provincie invulling aan deze taken en verantwoordelijkheden en in hoeverre sluiten deze taken en verantwoordelijkheden aan bij de doelen die de provincie moet of wil bereiken?
6. In hoeverre zijn interne en externe oorzaken aan te wijzen voor de mate van doelmatigheid en doeltreffendheid binnen het Friese taalbeleid en hoe gaat de provincie hiermee om?

Monitoring en aantoonbare sturing

In dit onderdeel brengen we de monitoring binnen het Friese taalbeleid in kaart. Dit structureren we aan de hand van de eerder in kaart gebrachte beleidsdoelstellingen. We beschrijven per doelstelling de manier van monitoring, geven de belangrijke beleidsresultaten weer en analyseren de mate van doelbereiking.

Vervolgens brengen we in kaart in hoeverre Gedeputeerde Staten en Provinciale Staten deze gegevens aantoonbaar gebruiken om het beleid te evalueren en waar nodig bij te stellen. Dat doen we door documenten te bestuderen, door interviews met de relevante gedeputeerde en beleidsmedewerkers en door debatten van Provinciale Staten te analyseren en een groepsgesprek te voeren met het Steatekomitee Frysk van Provinciale Staten. Hierbij beschrijven we in hoeverre alle monitoring ter beschikking stond van Provinciale Staten.

In de documentstudie nemen we in ieder geval de volgende documenten mee:

- het monitorplan;
- Wet gebruik Friese taal;
- Fansels Frysk, taalnota 2025-2028;
- Bestjoersôfspraak Fryske Taal en Kultuer (BFTK).

We gaan in ieder geval personen met de volgende functies semigestructureerd interviewen:

- beleidsadviseur Taal & Kennis van provincie Fryslân;
- leden van het Steatekomitee Frysk van Provinciale Staten Fryslân;
- portefeuillehouder Fryske Taal in Gedeputeerde Staten.

Op basis van dit onderdeel van het onderzoek beantwoorden we de volgende deelvragen:

4. Op welke wijze monitort de provincie de mate van doelbereiking van het Friese taalbeleid en in hoeverre gebruiken Gedeputeerde Staten én Provinciale Staten deze monitoring aantoonbaar om sturing te geven aan het Friese taalbeleid?
5. Hoe valt de doelmatigheid en doeltreffendheid van het Friese taalbeleid te beoordelen?

Interne en externe oorzaken

In dit onderdeel beschrijven we de invloed van het provinciale taalbeleid, en die van overige inductieve factoren, op de Friese taalvaardigheid. Dit doen we door succes- en faalfactoren in kaart te brengen en deze onder te verdelen in externe en interne oorzaken. Met *externe oorzaken* bedoelen we de ontwikkelingen waar de provincie geen invloed op heeft. Dit wil zeggen dat de oorzaken van achterliggende prestaties of (on)doelmatigheden niet of nauwelijks door de provincie te beïnvloeden zijn. We beschrijven wel wat de provincie doet om desondanks invloed uit te oefenen op deze externe oorzaken, bijvoorbeeld door mitigerende maatregelen te treffen. Met *interne oorzaken* bedoelen we de ontwikkelingen waar Gedeputeerde Staten wél invloed op kunnen uitoefenen.²⁴

In de documentstudie nemen we in ieder geval de volgende documenten mee:

- Wet gebruik Friese taal;
- Fansels Frysk, taalnota 2025-2028;
- Bestjoersôfspraak Fryske Taal en Kultuer (BFTK);
- documenten die inzicht geven in bestuursafspraken met Friese gemeenten, het Wetterskip, de FUMO en de Veiligheidsregio Fryslân, met betrekking op het gebruik van de Friese taal.

We gaan in ieder geval personen met de volgende functies semigestructureerd interviewen:

- beleidsadviseur Taal & Kennis van de provincie Fryslân;
- leden van het Steatekomitee Frysk van Provinciale Staten Fryslân;
- portefeuillehouder Fryske Taal in Gedeputeerde Staten;
- medewerkers van enkele Friese gemeenten, het Wetterskip, de FUMO en de Veiligheidsregio Fryslân;
- relevante medewerkers van onderwijsinstellingen, zoals de PABO-opleiding van NHL Stenden en de letterenfaculteit van de RUG.

Op basis van dit onderdeel beantwoorden we de volgende deelvragen:

6. In hoeverre zijn interne en externe oorzaken aan te wijzen voor de mate van doelmatigheid en doeltreffendheid binnen het Friese taalbeleid en hoe gaat de provincie hiermee om?

²⁴ Algemene Rekenkamer. (2023). Handleiding doelmatigheids- en doeltreffendheidsonderzoek.

4. Planning onder voorbehoud

De onderzoeksperiode loopt van december 2024 tot en met november 2025. De planning is onder voorbehoud.

Onderdeel onderzoek	Periode
Oriëntatie vooronderzoek en eerste gesprekken	December 2024 tot maart 2025
Vaststellen onderzoeksplan	Maart 2025
Formeel startgesprek en feitenverzameling	April 2025 tot juli 2025
Opstellen nota van bevindingen	Juli tot september 2025
Ambtelijk hoor en wederhoor	September en oktober 2025
Opstellen eindrapport	Oktober en november 2025
Bestuurlijk hoor en wederhoor	November 2025
Aanbieden eindrapportage	December 2025

Bronnenlijst

Literatuur:

- Algemene Rekenkamer. (2023). Handleiding doelmatigheids- en doeltreffendheidsonderzoek.
- Artikels 8 t/m 14 Europees Handvest voor regionale talen of talen van minderheden. (1992).
- Artikel 2a Wet gebruik Friese taal. (2014).
- van Heffen, O. (2008) Beleidstheorieën uit de praktijk. In: Herweijer, M. & Hoogerwerf, A., Overheidsbeleid: een inleiding in de beleidswetenschap, Kluwer.
- Herweijer, M. & Jans, J.H. (2008). Nedersaksisch waar het kan, een pragmatische uitwerking van deel III Europees Handvest voor regionale talen of talen van minderheden ten aanzien van het Gronings, Drents, Stellingwerfs, Twents, Sallands, IJssellands, Veluws en Achterhoeks. Rijksuniversiteit Groningen
- Nederlandse Vereniging van Rekenkamers. (2024). De binnen- en buitenkant van rekenkamers.
- Peters, Rik. (2021). Leergeschiedenis en Organisaties. Groningen.
- Senge, Peter M. (1990, herzien 2006). The Fifth Discipline: the Art and Practice of the Learning Organization. Londen: Random House Business Books.

Beleidsstukken en -brieven:

- Europees Handvest voor regionale talen of talen van minderheden. (1992)
- Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en de provincie Fryslân. (2019). Bestjoersôfspraak Fryske taal en kultuer 2019-2023
- Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en de provincie Fryslân. (2024). Bestjoersôfspraak Fryske taal en kultuer 2024-2028
- Provinciale Statenvergadering van 19 juni 2024, motie 6
- PVV Fryslân, brief: Verzoek tot onderzoek naar het Fries taalbeleid
- Regeling voor de officiële spelling van het Fries. (1969); Bijlage I (bij de brief aan de Commissie Canon, d.d. 7 dec. 2005)

Websites:

- <https://afuk.frl/nl/over-het-fries/skiednis-fan-it-frysk/>
- <https://afuk.frl/nl/over-het-fries/skiednis-fan-it-frysk/#:~:text=Het%20Fries%20heeft%20sinds%201956,het%20Fries%20in%20het%20recht%20sverkeer>
- <https://anderetijden.nl/aflevering/573/Kneppelfreed>
- <https://defryskebeweging.frl/skiednis/>
- <https://www.delpher.nl/nl/kranten/view?coll=ddd&identifier=ddd:010691260:mpeg21:a0086>

- <https://www.fryslan.frl/bescherming-van-de-friese-taal>
- <https://www.omropfryslan.nl/nl/nieuws/1104958/kneppelfreed-70-jaar-dag-van-grote-betekenis-voor-het-fries>
- <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/erkende-talen/de-friese-taal#:~:text=Bescherming%20Friese%20taal,deel%20II%20of%20deel%20III>
- <https://taalplan.frl/nl/onderwijssectoren/primair-onderwijs/taalplan-frysk-profielen-primair-onderwijs/>

Bijlage 1:

Onderzoeksfasen

Deze tabel bevat de fases van de onderzoeksprojecten van de Noordelijke Rekenkamer. De meeste projecten maken deel uit van het onderzoeksprogramma van de rekenkamer (<https://www.noordelijkerekenkamer.nl/onderzoek/onderzoeksprogrammas>). Daarnaast verricht de rekenkamer onderzoek op verzoek van Statenleden (zie het Onderzoeksprotocol van de NRK, <https://www.noordelijkerekenkamer.nl/over-ons>, onder 'Werkwijze').

Fase	Activiteit
Onderzoeksopzet	De rekenkamer zoekt informatie en verkent welke richtingen het project kan ingaan. Dat doet zij onder andere door zich in te lezen en door (informeel en oriënterend) in gesprek te gaan met medewerkers van de provincie(s) en andere inhoudelijk betrokkenen. Resultaat: onderzoeksplan, vastgesteld door het college van de NRK. De rekenkamer stuurt deze onderzoeksopzet naar de provinciesecretaris, met het verzoek een inhoudelijke contactpersoon aan te wijzen.
Uitvoering:	De rekenkamer voert vervolgens een startgesprek met de vaste provinciale contactpersoon en de aangewezen inhoudelijke contactpersoon. De provincie levert daarna binnen een maand de gevraagd documenten.
Empirisch onderzoek /Nota van Bevindingen + Ambtelijk hoor en wederhoor	De rekenkamer verzamelt gegevens, deels van de provincie, deels van andere instanties. Soms zet zij een enquête uit. De relevante gegevens en de antwoorden op de feitelijke onderzoeksvragen krijgen een plekje in de conceptnota van Bevindingen, vast te stellen door het college van de NRK. Aan de provincie vraagt de rekenkamer het concept van de Nota van Bevindingen te controleren op <u>feitelijke</u> correctheid (de provincie krijgt <u>vijf weken</u> om dit te doen). De rekenkamer stelt vervolgens een reactienota op en bespreekt die met de provincie (vaste contactpersoon en inhoudelijke contactpersoon). Feitelijke onjuistheden in de Nota van Bevindingen corrigeert de rekenkamer.
Uitvoering: Analyse en beoordeling	Op basis van alle gegevens formuleert de rekenkamer conclusies en aanbevelingen. Die vormen, met de inhoud van de Nota van Bevindingen, het <u>eindrappport</u> . Het college van de NRK stelt het eindrapport vast.
Afronding	Vervolgens stuurt de rekenkamer het vastgestelde eindrapport aan het college van Gedeputeerde Staten, met het verzoek een bestuurlijke reactie te geven (binnen vijf weken). De rekenkamer biedt aan de desbetreffende gedeputeerde(n) een toelichting te geven op de conclusies en aanbevelingen. <u>NB</u> . Het rapport verandert door dat gesprek niet meer. De bestuurlijke reactie wordt als bijlage bij het rapport opgenomen.
Bestuurlijke reactie	Naar aanleiding van de bestuurlijke reactie van het college van Gedeputeerde Staten kan de rekenkamer besluiten een nawoord te schrijven; ook dat is een bijlage bij het rapport.
Nawoord	Daarna presenteert de rekenkamer het eindrapport in een besloten bijeenkomst aan de leden van Provinciale Staten; daarna is het rapport openbaar. Daarna licht zij het rapport nog eens toe in een bijeenkomst (zoals een commissievergadering) van PS.
Openbaarmaking	<u>NB</u> . Dat betekent dus, dat <u>alle voorgaande stappen vertrouwelijk</u> zijn en dat de provincie geen van de stukken die zij van de rekenkamer ontvangt aan derden mag geven.